

НАРОДНИ МУЗЕЈ - ЛЕСКОВАЦ

ЛЕСКОВАЧКИ ЗБОРНИК

(издање Народног музеја)

LXI

Одговорни уредник

Доц. др Дејан Д. Антић

Редакциони одбор

Проф. др Мира РАДОЈЕВИЋ, САНУ/Филозофски факултет Универзитета у Београду

Др Вујадин ИВАНИШЕВИЋ, САНУ/Археолошки институт, Београд

Проф. др Момчило ПАВЛОВИЋ, Институт за савремену историју, Београд

Проф. др Предраг МАРКОВИЋ, Институт за савремену историју, Београд

Др Бојан ДИМИТРИЈЕВИЋ, Институт за савремену историју, Београд

Проф. др Ирена ЉУБОМИРОВИЋ, Филозофски факултет Универзитета у Ниши

Др Драгомир БОНЦИЋ, Институт за савремену историју, Београд

Проф. др Драга МАСТИЛОВИЋ, Филозофски факултет Универзитета у Источном

Сарајеву, Република Српска

Др Иван М. БЕЦИЋ, Институт за српску културу Приштина/Лепосавић

Мира НИНОШЕВИЋ, Народни музеј Лесковац

Верољуб ТРАЈКОВИЋ, Народни музеј Лесковац

Др Небојша СТАМБОЛИЈА, Институт за савремену историју, Београд

Др Елена ГАВРИЛОВНА КОСТРИКОВА, Институт руске историје РАН, Москва, Русија

Др Павел ВАВРУШУК, Универзитет Казмира Великог, Бидгошч, Пољска

Доц. др Мартин ПРЕВИШИЋ, Филозофски факултет у Загребу, Хрватска

Др Ренато ПОДБЕРСИЧ, Центар за народно право, Љубљана, Словенија

Др Маријана СТАМОВА, Институт за балканолошке студије, Софија

Доц. др Катарина ВАНДЕРХЕЈДЕ, универзитет Стразбура; Слободни универзитет Брисела

Проф. др Александар СИМОНОВСКИ, Институт за националну историју, Скопље,

Република Северна Македонија

Немања МИТРОВИЋ, Институт за савремену историју, Београд

Адреса редакције: Стојана Љубића 2, 16000 Лесковац

тел: 016/212-975

Лесковац 2021

САДРЖАЈ

<i>Ирена Љубомировић</i> , ИЗ ВУЛИЋЕВЕ РУКОПИСНЕ ЗАОСТАВШТИНЕ.....	7
<i>Марија Митић</i> , НЕКИ ВАЖНИЈИ МЛЕТАЧКИ ИЗВОРИ ЗА СРБИЈУ – ОД СРЕДЊЕГ ДО НОВОГ ВЕКА	21
<i>Александар Миљковић</i> , <i>Бојан Панић</i> , СРПСКЕ ЦАРИНАРНИЦЕ НА ЈУЖНОМ ДЕЛУ СРПСКО-ТУРСКЕ ГРАНИЦЕ 1886. ГОДИНЕ.....	37
<i>Славиша Недељковић</i> , ПРИЛОЗИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ АКТИВНОСТИ ДРУШТВА СВЕТОГ САВЕ НА ПОЉУ ЗАГРАНИЧНОГ РАДА (1888).....	51
<i>Урош Шешум</i> , <i>Мирослав Радивојевић</i> , МИРСКО СВЕШТЕНСТВО ЛЕСКОВАЧКОГ НАМЕСНИШТВА 1879–1915.....	65
<i>Иван Бецић</i> , НИШКА БАНКА А. Д. ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА.....	93
<i>Данијела Симић</i> , ЖЕНСКА ПОДРУЖИНА ЛЕСКОВАЦ 1892–1946. ГОДИНЕ.....	109
<i>Василије Драгосављевић</i> , ТЕРОР ЈУГОИНТЕГРАЛИСТИЧКИХ СНАГА КАО ФАКТОР ДЕСТАБИЛИЗАЦИЈЕ И ДЕКОМПОЗИЦИЈЕ ПРВЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ДРЖАВЕ.....	129
<i>Божича Славковић Мирић</i> , КОСОВСКОМИТРОВАЧКИ СРЕЗ У ГОДИНАМА ПРИБЛИЖАВАЊА ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ.....	145
<i>Дејан Антић</i> , АПРИЛСКИ РАТ 1941. ГОДИНЕ У БУГАРСКОМ ЛИСТУ МИР.....	161
<i>Момчило Павловић</i> , <i>Немања Митровић</i> , КОСТА МИЛОВАНОВИЋ ПЕЂАНАЦ И ФОРМИРАЊЕ ЧЕТНИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА ЈУГУ СРБИЈЕ (6. АПРИЛ – 27. АВГУСТ 1941. ГОДИНЕ).....	175
<i>Бојан Симић</i> , СРБИЈА 1941. ВИЂЕНА ОЧИМА ИТАЛИЈАНСКОГ НОВИНАРА АЛФИЈА РУСА.....	199
<i>Драга Мاستиловић</i> , САРАЈЕВО 1941.	211
<i>Татјана Вулић</i> , <i>Невен Обрадовић</i> , „ОДЈЕК ШУМАДИЈЕ“ О ПОЧЕТКУ РАТА 1941. ГОДИНЕ.....	229
<i>Мирјана Савић</i> , <i>Немања Трифуновић</i> , КАЗНЕНЕ ЕКСПЕДИЦИЈЕ ВЕРМАХТА У СЕЛИМА ЖИЧКОГ СРЕЗА 1941. ГОДИНЕ.....	249
<i>Ратомир Миликић</i> , ПРИЛОЗИ ЗА ИЗУЧАВАЊЕ ДИПЛОМАТИЈЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У СВЕТЛУ ПОЧЕТКА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА.....	273
<i>Љубинка Шкодрић</i> , <i>Предраг Стојковић</i> , ВЕРА ПЕШИЋ. ДЕТИЊСТВО И МЛАДОСТ У ЛЕСКОВАЧКОМ КРАЈУ.....	291

Радосав Туцовић , ОКУПИРАНИ ЛЕСКОВАЦ (1941-1944) У НАЦИСТИЧКОЈ „НОВОЈ ЕВРОПИ“: ИДЕОЛОШКО И ПРАКТИЧНО ОДРЕЂЕЊЕ.....	307
Немања Девећ, Маја Станојловић , ПАРТИЗАНСКИ ПОКРЕТ НА ЈУГУ СРБИЈЕ И СЛУЧАЈ МИЛИСАВА ИГЊАТОВИЋА ЈАНКА 1941-1942.....	325
Милутин Живковић, Раде Ристановић , СТВАРАЊЕ КОМАНДЕ ЈУЖНЕ СРБИЈЕ ЈВУО 1942. ГОДИНЕ – ТЕРИТОРИЈАЛНИ ОКВИРИ И ВОЈНА СТРУКТУРА	345
Јелена Вукчевић, Небојша Стамболија , ЖРТВЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ ПРЕМА ПОДАЦИМА ДРЖАВНЕ КОМИСИЈЕ ЗА УТВРЂИВАЊЕ ЗЛОЧИНА ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА.....	363
Игор Вукадиновић , ПРОМЕНА ПОЛОЖАЈА АУТОНОМНИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ И ПОЧЕТАК ДЕЗИНТЕГРАЦИЈЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (1957–1969).....	381
Ивана Весић , РЕАКТУЕЛИЗОВАЊЕ ПОТИСНУТЕ ПРОШЛОСТИ КАО ИСХОДИШТЕ КРИТИКЕ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ СОЦИЈАЛИЗМА: ПОГЛЕД НА САРАДЊУ ИЗМЕЂУ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ И УМЕТНИЧКИХ И ИНТЕЛЕКТУАЛНИХ КРУГОВА ОСАМДЕСЕТИХ ГОДИНА.....	401
Коста Николић , ОД ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ ДО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ. ПЕНЗИОНИСАЊЕ ГЕНЕРАЛА ЈНА 1992.....	417
Љубиша Деспотовић, Вања Глишин , ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ И ПОЛИТИЧКИ КОНЦЕПТИ ФОРМИРАЊА ДВЕЈУ ЈУГОСЛАВИЈА И РАЗЛОЗИ ЊИХОВОГ ДРЖАВНОГ РАЗБИЈАЊА.....	439
Мирољуб Радојковић, Зоран Јевтовић , СТИГМАТИЗАЦИЈА СРПСКОГ НАРОДА И ХИБРИДНИ РАТОВИ ПЕТЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ	455
Јелена Андоновски, Драгомир Бонџић , РАДОВИ О ПЕРИОДИЦИ У ЛЕСКОВАЧКОМ ЗБОРНИКУ 1961-2020.....	475
ПРИКАЗ: Милош Луковић , О ПРЕДЕОНИМ ЦЕЛИНАМА У ШИРЕМ ЗАЛЕЂУ ЛЕСКОВЦА.....	497
IN MEMORIAM.....	511
САРАДНИЦИ У ОВОМ БРОЈУ.....	513

Урош Шешум

УДК 271.222(497.11)-9"1879/1915"

Филозофски факултет

Универзитет у Београду

Мирослав Радивојевић

Филозофски факултет

Универзитет у Београду

МИРСКО СВЕШТЕНСТВО ЛЕСКОВАЧКОГ НАМЕСНИШТВА 1879–1915.

Апстракт: У раду су дати биографски подаци о свештенству Лесковачког намесништва; места и периоди њихове парохијске службе у периоду од 1879. до 1915. године. На основу истражене и представљене историје парохијског живота у Намесништву анализирана је и статистички приказана образовна структура и порекло мирског свештенства, колико је то сачувана грађа дозвољавала. Чланак третира и промене, груписање и кретање парохија у Намесништву. У складу са доступним изворима, дати су и подаци о судбинама свештеника у периоду бугарске окупације и након Првог светског рата. Рад је написан првенствено на основу необјављене архивске грађе из Државног архива Србије, делимично Архива Југославије, црквене периодике и литературе.

Кључне речи: Лесковачко намесништво, Нишка епархија, Бугарска егзархија, Српска православна црква, Лесковац, парохије, Јосиф Петровић, Димитрије Алексић, Стеван Комненовић.

Проблемом организације црквених власти у новоослобођеним крајевима непосредно након ослобођења 1878. у српској историографији до сада се бавио Владимир Вучковић, док се образовне политике спрам свештенства у Нишкој епархији у првим годинама по ослобођењу, врло умешно и прилично детаљно, дотакао Александар Д. Средојевић.¹ Упркос труду наведених аутора, процес успостављања и мењања структуре црквених власти и улоге њених представника мирских свештеника у том процесу није добио свој целовити приказ.

Необразованост затченог свештенства, које је у околностима ниског ступња друштвеног развоја представљало готово једину елиту нових

¹ Владимир Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима Кнежевине Србије после Берлинског конгреса*, Пирот, 2007; Александар Д. Средојевић, *Патријарх српски Димитрије Павловић (1920–1930)*, докторска дисертација одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду, 2013.

области, представљали су велики изазов за српске државне и црквене власти. Свештеничку и црквену административно-територијалну структуру требало је саобразити са законским прописима Србије; прилагодити је старим крајевима. При том, морало се водити рачуна о локалним приликама, али и чињеници да су се народ и свештенство у годинама пре ослобођења налазили под духовном влашћу Бугарске егзархије. Циљ овог рада је да пружањем приказа формирања и мењања црквене административно-територијалне организације и структуре клера у мањем делу Нишке епархије – Лесковачком намесништву, допринесе истраживању горепомнутих процеса и мотивише даља историографска истраживања, која би за резултат дала целовит приказ верске политике Србије у областима ослобођеним 1878. године.

Будући да сачуване архивске грађе о смени егзархијског духовног ауторитета ауторитетом Београдске митрополије током 1878. готово да и нема, било је неопходно да се за доњу хронолошку границу узме 1879. година, за коју су сачувена имена свештеника. Горњи временски оквир наметнула је бугарска окупација и страдање свештенства током Првог светског рата.

Полазиште истраживања представљале су кондуит листе Нишке епархије, у којима су бележене године старости, место рођења, образовање, парохијско намештење и историјат службе сваког свештеника мирског и монашког чина. Први кондуит, састављен након ослобођења, из 1880. године, нажалост, није пронађен у Државном архиву Србије, јер на месту на коме би по протоколу требало да буде, стоји сасвим други акт. Прва сачувана и коришћена кондуит листа свештенства Нишке епархије након ослобођења састављена је 1886. и односи се на стање из претходне године. Празнину насталу изостанком првонаведеног кондуита донекле испуњавају државни шематизми и календари Кнежевине и Краљевине Србије из 1880–1885, који доносе податке за период 1879–1884. године.² Другу значајну допуну представљају подаци из одељка „Гласник“ часописа *Хришћански весник*, у ком су врло педантно бележене промене у свештеничкој структури Српске православне цркве: рукоположења, смрти, монашења, премештаји и постављења.

Остали необјављени кондуити из Државног архива Србије, коришћени у овом раду, доносе биографске информације за 1907, 1912. и 1914, док су прилично детаљни, мада не сасвим тачни подаци о свештенству Епархије објављени за 1900. годину. Наиме, Епархија нишка је 1899. године, први пут по ослобођењу од турске власти, штампала епархијски црквени календар са шематизмом. У њему су за сваког свештеника дати подаци о месту рођења, старости, образовању и месту парохијске или друге духовне службе.³

² Шематизми се по правилу састављају у години која претходи њиховом издавању.

³ *Глас. Црквени календар са шематизмом Нишке Епархије за 1899*, Ниш, 1900; В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 193–194.

Кретање свештенства и његова структура у годинама које нису обухваћене кондуитима и поменути календаром, праћена су кроз државне шематизме и, поред већ помињаног *Хришћанског весника*, црквене часописе *Гласник* и *Весник српске цркве*.⁴

Врло корисни извори били су и спискови умрлих и рукоположених свештеника Нишке епархије, које је, иако не редовно, Нишка конзисторија слала Министарству просвете и црквених дела. Поред њих, коришћени су и други акти из архиве поменутог Министарства, похрањени у Државном архиву Србије. Документи из фонда Министарства вера Краљевине Југославије, који се чувају у Архиву Југославије, помогли су заокруживању биографија појединих свештеника.

Приликом писања рада коришћене су и стручне монографије, те чланци и прилози, од којих бисмо издвојили оне објављене у *Лесковачком зборнику* из пера Драгутина М. Ђорђевића и Станише Војиновића.⁵

* * *

Лесковац је после Ниша, а уз Прокупље, био најзначајније градско насеље Нишко-белоцркванске епархије од средине 19. века. Ослањајући се на чињенице да је представљао значајно привредно средиште, са бројном православном популацијом и да је у Лесковцу већ у другој половини 19. века један од варошких свештеника по правилу носио титулу иконома, Владимир Вучковић с резервом је изнео претпоставку да је лесковачки иконом вршио функцију митрополијског намесника нишког владике. Исти аутор наводи, с приличном оградом, да постоји могућност да је у Лесковцу у истом периоду постојало и протопрезвитерство, као територијално-црквена

⁴ Није згорег напоменути да одељак „гласник“ у црквеним часописима, од деведесетих година 19. века, није прецизно бележио све промене у професионалном животу свештенства, те су услед тога биографије појединих свештених лица у овом раду остале непотпуне.

⁵ Појединачни библиографски наводи налазе се код података о одређеним личностима. Списак извора и литературе у наставку користили смо за биографије већег броја свештеника. С циљем да се избегне понављање истих референци, дајемо их овде: Државни архив Србије (даље ДАС), Министарство просвете и црквених дела. Црквено одељење (даље МПС-ц), 1886, Фасцикла 1, ред 17, 19; Ф. 3, р. 122; Исто, 1887, Ф. 5, р. 199; Исто, 1889, Ф. 3, р. 226; Исто, 1891, р. 2, Ф. 92; Исто, 1908, Ф. 11, р. 13; Исто, 1913, Ф. 8, р. 68; исто, 1914, Ф. 3, р. 38; *Календар са шематизмом Књажевства Србије за 1880. годину*, Београд, 1880 (даље *Календар са шематизмом*), 157; 1881, 144; 1882, 81; 1883, 90; 1884, 76; 1885, 90; 1886, 93; 1887, 98–99; 1888, 104; 1889, 105–106; 1890, 97; 1891, 108; 1892, 114; 1893, 125; 1894, 87; 1895, 113; 1896, 96; 1897, 70; 1898, 147; 1899, 97; 1900, 100; 1901, 109; 1902, 118; 1903, 117; 1904, 107–108; 1905, 113–114; 1906, 112–113; 1907, 115; 1908, 120; 1909, 123; 1910, 127; 1911, 128; 1912, 138; 1914, 169; *Глас. Црквени календар*, 48, 82, 86, 93–99, 101, 103, 112, 121; Љубодраг Поповић, „Лесковачко школство и црква у превечерје Првог светског рата“, *Лесковачки зборник*, 55, Лесковац, 2015, 121–125.

јединица која је окупљала изванредан број парохија.⁶ Лесковачки свештеник Димитрије Николић годинама је носио звање економа. Већ 1857. уз име „папа Димитрија“ из Лесковца, претплатника књиге *Месеџослов и календар вечниј* написано је „економ и епитроп владичкиј“, док је наредне године као претплатник књиге *Пресад мудрости* титулисан само као економ. Као економ јавља се по правилу у свим поменима до ослобођења, а као такав бележен је и у шематизмима Краљевине Србије од 1880, те је, ако и не у континуитету, деценијама носио ово звање.⁷

У Прокупљу, као значајном месту у епархији владичин намесник је сигурно постојао, несумњиво већ у првој половини 19. века. Наиме, прокупачки свештеник Димитрије П. Николић у два наврата је као пренумерант на књиге *Света Гора са стране вере* Димитрија Аврамовића и *Књиге Синдипе философа персијског* из 1848. титулисан као „**прота и веђил архиепис. Нишевачког**“.⁸ Веђил или веђил је турцизам који означава пуномоћника, заступника,⁹ то јест намесника, те је помињани прокупачки прота очигледно вршио улогу митрополитског намесника, можда чак и протопрезвитера у Прокупачкој кази. Претпоставити да је лесковачки економ, иако то изричито није наведено, такође био владички „веђил“, као прокупачки прота, није сасвим без основа, те је више него могуће да је као владички намесник представљао ауторитет духовне власти нишког митрополита у Лесковцу, сасвим сигурно, бар шездесетих и седамдесетих година 19. века, као што ће се даље видети, и у његовој непосредној околини. У Лесковцу се седамдесетих година изричито спомиње архијерејски намесник за време духовног ауторитета Бугарске егзархије. Егзархијски митрополит Григорије Доростолско-Червенски, који је послат 1874. да у Нишкој епархији провери устројство и расположење пастве спрам бугаризма, закључио је да је лесковачки православни живаљ много расположенији према бугаризму од нишког. Архијерејски намесник кога је затекао у Лесковцу био је пропатријаршијски расположен, као и већина у црквеној општини, али је митрополит Григорије успео да смени и обезбеди избор новог, према бугаризму расположенијег намесника, као и да у лесковачкој црквеној општини осигура избор проегзархијски расположених мештана. Важно је нагласити да је митрополит Григорије исте године изнео мисао да „казлијски“ мешани савет – односно неке врсте световно-црквеног одбор на нивоу Лесковачке казе, не треба формирати док се на место архијерејског намесника не постави поуздан бугарски духовник. Новоизабрани лесковачки намесник је 1875. поднео оставку

⁶ В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 85.

⁷ Станиша Војиновић, „Прилог библиографији штампаних књига са претплатницима из Јужне Србије (1815–1812)“, *Нишки зборник*, 13, Ниш, 1983, 114, 116.

⁸ Исто, 111-112.

⁹ Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Novi Sad, 2015, 639.

на дужност, те је егзархијски Мешовити савет на то место, заправо место председавајућег лесковачке црквено-школске општине, поставио архимандрита Теодосија – свакако оцењеног у Егзархији као достојног бугарског духовника, чије је постављање у Лесковцу претходне године као неопходност истицао митрополит Доростолско-Червенски. Према мишљењу Егзархије нишки, егзархијски митрополит Виктор Чолаков није се довољно трудио да шири бугаризам у својој епархији и толерисао је „српску пропаганду“, односно српску просвету и српска национална осећања пастве, те пошто је Ниш сматран српским, од Лесковца, по погрешном уверењу пробугарске вароши, требало је начинити бугарско упориште. Теодосије није успео у својој мисији, како због отпора Лесковчана, тако и због отпора митрополита Виктора, те је Лесковац напустио у пролеће 1877. године.¹⁰ Изложено показује да је функција архијерејског намесника у Лесковцу седамдесетих година 19. века свакако постојала и да је Егзархија покушала да је искористи у циљу бугаризације становништва. Као што је напред поменуто, у Лесковцу је, као и у другим већим местима епархије, постојала Црквено-школска општинска управа, називана синодом. Њиме је председавао економ – односно намесник или неки виђенији свештеник, а приликом свог боравка у Лесковцу и сам митрополит. Био је састављен од неколико виђенијих грађана и свештеника, од осам до 10 њих, из Лесковца и његове ближе околине, које је бирао збор грађана и еснафа. Синод је решавао питања везана за наследно и брачно право, старао се о школи и цркви у Лесковцу, али и његовој околини. У периоду 1867–1877. за који су сачувани подаци, синод се преко татора, који су бирани на две године, старао о приходима и расходима лесковачке школе, али и приходима и расходима лесковачке, кумаревске, рударске и печењевачке цркве. У истом периоду, поред виђених грађана, у њему су заседали економ Димитрије Николић и лесковачки парох Јован Красић, а од 1875. до 1877. године, када је протеран из Лесковца, и помињани архимандрит Теодосије.¹¹ Финансијске ингеренције лесковачког синода над црквама у Печењевцу, Кумареву и Рудару наводи на закључак да се његов ауторитет протезао и на непосредну лесковачку околину. Може се према томе рећи да синод

¹⁰ Зина Маркова, *Българската екзархия 1870–1878*, София, 1989, 122–123; С. Војиновић, „Глигорије Костић-Крајчић, прилог за проучавање културне прошлости Лесковца“, *Лесковачки зборник*, 14, 1974, 216; Јелена Радосављевић, *Кнежевина Србија и Бугарска егзархија 1870–1878*, докторска дисертација одбрањена на Филозофском факултету, Универзитета у Београду, Београд, 2020, 279–281, 297; Далибор Мидић, *Историја православне епархије нишке*, Ниш, 2019, 114.

¹¹ Јован Хадивасиљевић, *Просветне и политичке прилике у јужним српским областима у 19. веку, до српско-турских ратова 1876-1878*, Београд, 1928, 59–60; В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 87–88; С. Војиновић, *Глигорије Костић*, 214–216.

није био само лесковачка, варошка црквено-школска општина, већ тело чији се ауторитет протезао и на парохије у околини вароши. На економа, односно намесника, као његовог председавајућег, преносио се ауторитет синода, те су синод и економ представљали фактичко намесништво, бар у непосредној околини Лесковца, пре његовог формалног установљења након ослобођења.

Процес успостављања српске власти у новоослобођеним крајевима одвијао се у две етапе. Прва етапа, период привремене управе, окончала се 29. децембра 1878. доношењем *Закона о подели присаједињеног земљишта на округе и срезове*. Овим законом новоослобођени крајеви уоквирени су у четири округа: Нишки, Топлички, Врањски и Пиротски. Нишки округ подељен је истим законом на Нишки, Лесковачки, Заплањски и Власотиначки срез. На основу овог закона кнез Милан је 18. фебруара 1879. донео *Указ о одређењу простора и граница округима и срезовима, и места за среске канцеларије у ослобођеном и присаједињеном Србији земљишту, докле се међународно нова граница потпуно не обележи* којим су коначно регулисане границе новодобијених округа и срезова. Лесковачки срез је овим Указом обухватио поред вароши Лесковца и 76 села.¹²

Присаједињење затечене црквене структуре у новоослобођеним пределима Српској православној цркви извршено је још током етапе привремене управе. Члан 78. *Привременог закона о уређењу ослобођених предела* од 15. јануара 1878. године предвиђао је стављање свих православних под управу српског митрополита, који је њима имао управљати непосредно или преко епархијског архијереја „који се постави по закону српском и канонском“.¹³ У црквено-административном смислу нови крајеви на југу су у тренутку ослобођења били у саставу три епархије, Нишке, Нишевске и Скопске. Прве две епархије припадале су у целини Бугарској егзархији, док је у делу Врањске казе, који је припао Србији, већи део верника признавао духовни ауторитет скопског егзархијског владике, а мањи скопског патријаршијског митрополита Пајсија. Три дана након доношења тог закона, митрополит Михаило је у писму министру просвете и црквених дела Алимпију Васиљевићу, представнику при Врховној команди, чији је задатак било завођење привремене управе, након што је министра обавестио

¹² *Зборник закона и уредаба изданих у Књажевству Србији од 1. новембра 1878. до 6. маја године*, 34, Београд, 1879, 196–208; В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 124–128, 161–162; Видосава Николић Стојанчевић, *Лесковац и ослобођени предели Србије 1877–1878*, Лесковац, 1975, 26–40, 82–89; Љ. Поповић, „Административно-територијалне промене лесковачког краја од 1878. до 1918.“, *Лесковачки зборник*, 26, 1986, 303–314; Слободанка Стојичић, *Нови крајеви Србије 1878–1833: државноправно и политичко изједначење новоослобођених крајева са доратном Кнежевином Србијом*, Лесковац, 1975, 33–43.

¹³ В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 126.

да је расписима наредио митрополиту Виктору да при службама помиње кнеза Милана, запитао да ли ће се предузети црквена управа у новим крајевима, на који начин и преко којих органа. Телеграмом од 24. јануара 1878. митрополит Михаило Јовановић позвао је Виктора нишког и Евстатија Димитракијевог нишавског владика „у заједницу са православном Српском црквом“, чиме им је дато до знања да њихов опстанак у оквирима Бугарске егзархије није могућ, док им је поновним налогом у вези са спомињањем српског кнеза при богослужењу истом приликом јасно ставио до знања да се налазе у оквирима Србије.¹⁴

Иако се завођење црквене управе у новоослобођеним крајевима налазило под контролом митрополита Михаила и митрополијске конзисторије, њено извођење у пракси спровођено је налозима министра Васиљевића. Владикама Виктору и Евстатију министар је 25. јануара 1878. послао писмо којим им је саопштио да им шаље двојицу свештеника, владиних изасланика за црквене послове, као помоћнике. Помоћницима, Ивану Јефтићу у Нишу и Николи Ружичићу у Пироту стављено је у задатак да буду посредници владика у комуникацији са министром, митрополитом и осталим српским грађанским властима, као и да у складу с могућностима доведу у сагласност архипастирско деловање владика са словом *Закона о црквеним властима православне вере* из 1862. године. Заправо, главни задатак помоћника је био да контролишу и надзиру владике, али и да спровођењем законских прописа поменутог закона прошире његово важење на новоослобођене крајеве. Као што је Владимир Вучковић приметио, за разлику од цивилних власти, које су завођене у новим областима привременим законима, црквене власти су врло брзо и коначно заведене простим проширењем важења постојећег закона.¹⁵

Иако фактички сједињене са Српском црквом, епархије и делови епархија у новоослобођеним крајевима тек су октобра 1878. на седници Архијерејског сабора и формално уједињени. Нишки владика Виктор, формално је тек 13. фебруара 1879. кнежевим указом прихваћен за епископа Српске цркве и владикау нишког.¹⁶ Административно-територијално уређење епархија у

¹⁴ Владика Виктор је већ 30. јануара 1878. у своје, у име свештенства и пастве, прихватио сједињење са Српском православном црквом и духовни ауторитет митрополита Михаила, Ђоко Слијепчевић, *Михаило, архиепископ београдски и целе Србије*, Минхен, 1980, 90–91; В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 126, 132–134; Ј. Радосављевић, *Нишавска митрополија од ослобођења од османске власти до Берлинског конгреса*, Од турске касабе до модерног града, преко Берлина и Версаја, Пирот, 2018, 110; Иста, *Кнежевина Србија и Бугарска егзархија*, 308, 323; Д. Мидић, *Историја православне епархије нишке*, 125–126.

¹⁵ В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 130–132, 140–141; Ј. Радосављевић, *Кнежевина Србија*, 309–310.

¹⁶ В. Вукчевић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 162; Ј. Радосављевић, *Кнежевина Србија*, 323.

првој години по ослобођењу само је делимично зависило од српских власти. Наиме, нишевски владика Евстатије напустио је своју епархију августа 1878. и отишао у Софију, те је након краткотрајне управе администратора ова епархија припојена Нишкој. Преостали део новоослобођених крајева налазио се у саставу Врањске епархије, али је и она укинута и такође припојена нишкој 1882. године. Коначно завођење, односно преустројство затечене црквене територијално-административне структуре испод нивоа епархије на начин на који је она функционисала у Кнежевини Србији у новим областима зависило је од формирања административне структуре цивилних власти, те пре коначног формирања округа и среза српске власти нису формирале ниже административно територијалне јединице протопрезвитерства и намесништва, а по свој прилици нису приступиле ни регулацији парохија.¹⁷

На подручју Нишке епархије, пре њеног проширења на Нишавску 1878, по ослобођењу је, по подацима које је послао владика Виктор, у епархији било девет протојереја и 136 свештеника. Нишки архијереј се није најбоље сналазио са административном поделом па је у статистици своје епархије све административне јединице називао окрузима, те је тешко разлучити које територије обухватају окрузи које наводи. Навео је да су у „Лесковачком округу“ ван Лесковца била 33 свештеника, а у самој вароши девет свештеника и један протојереј. Много мањи број мирских свештеника навео је у „Власотиначком округу“ 10, шест у „Пољаничком“ и четири у „Црнотравском“, рачунајући и протојереје, док је за „Заплањски округ“ дао број од 17 свештеника, збирно са протом. Чак је и „Нишки округ“ према овој статистици имао мање свештеника од „Лесковачког“, 29, уз 12 свештеника и једног протојереја у самом граду Нишу.¹⁸ Извесно, владика је под „Лесковачким округом“ појмио много шири простор од доцнијег округа и среза, те је број свештеника који је у њему забележио по свој прилици састављен на уштрб шире околине.

* * *

Окружна протопрезвитерства Пиротско и Топличко успостављена су током фебруара и марта 1879. јер су тада свештеници Димитрије Цветковић, јагодински парох, и Павле Јовановић, парох рачански, рукоположени за протојереје и именовани за окружне протојереје Пиротског и Топличког округа.¹⁹ У Нишком протопрезвитерству за окружног протојереја је

¹⁷ В. Вукчевић, *Организација*, 162, 166, 169–170.

¹⁸ У овај број су урачунати гњилански протојереј и три свештеника, али нема података о свештеницима из Куршумлијске казе. Такође, навео је број свештеника у „окрузима“ Црни Врх и „Буковички округ“, те овај број треба узети само као оквиран. В. Вукчевић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 135–136.

¹⁹ *Хришћански весник*, 1879, 23.

именован, по свој прилици у истом периоду, прота Прокопије Поповић, који је као протојереј затечен у Нишу по ослобођењу града.²⁰ Једино архијерејско намесништво, које је по пракси Српске цркве у Кнежевини Србији у границама срезова, формирано у Нишкој епархији 1879. било је Лесковачко намесништво, на чије је чело током поменутој године постављен Јосиф Поповић, дотадашњи жагубички намесник.

Тешко је закључити шта је Лесковачки срез издвајало од осталих на територији Епархије нишке, следствено шта је мотивисало црквене власти да у његовим границама формирају намесништво. Традиција постојања економа, односно намесника у претходним годинама и (или) утицај локалног синода на ближу околину извесно је могла играти улогу при доношењу одлуке о његовом формирању, мада није искључена ни могућност да је одлука да се свештеник Јосиф Петровић пошаље у Лесковац одредила статус црквене административне јединице, будући да је једино он од свештеника из старих граница пре доласка у нове крајеве имао намесничко звање.

Он се није дуго задржао на том положају. Наиме, последице црквеног раскола, насталог због смене митрополита Михаила од стране световних власти, крајем 1881. године, нису мимоишле Лесковац. Намесник Јосиф Петровић био је у политичком погледу либерал и присталица замењеног јерарха. Попут великог броја свештених лица, ушао је у сукоб са напредњачком владом и министром просвете и црквених дела Стојаном Новаковићем. Током аудијенције у Нишу, знаменити историчар и политичар му је наводно претио песницом и вређао га. То је Петровића навело на одлуку да септембра 1882. године поднесе оставку на место намесника.²¹ Његов претпостављени, епископ нишки Виктор пак смењен је и пензионисан наредне године.²²

Организационе промене у Епархији нишкој остале су у сенци бурних дешавања, али умногоме биле и повезане са њима. Током 1881. године формирано је Власотиначно намесништво, на чије чело је дошао Димитрије

²⁰ Према кондуит листи Нишке епархије за 1885. овај свештеник је од 1855. носио звање егзарха, а од 1856. био је протојереј „Нишког округа“. Пошто у Османском царству нису постојали окрузи, а постојање протопрезвитерства је упитно, најсигурније је рећи да је и пре ослобођења био протојереј нишки, а извесно и нишке околине. *Календар са шематизмом*, 1880, 156; ДАС, МПС-ц, 1886, Ф. 1, р. 17.

²¹ *Српска независност*, 1882, 541–542; *Хришћански весник*, 1882, 768.

²² Детаљније о расколу види: В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 176–190; Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића. Књига друга*, Београд, 1934, 406–421; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 133–134; Ђ. Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве. Друга књига. Од почетка XIX века до краја Другог светског рата*, Београд, 1991, 384–408; А. Средојевић, *Патријарх српски Димитрије*, 29–35; Радош Требјешанин, „Црквени живот Срба у Лесковцу до краја 20. века“, *Лесковачки зборник*, 31, 1991, 149.

Алексић, од следеће године нови лесковачки намесник. По одлуци Архијерејског сабора, с обзиром на то да превелики број свештеника на тадашњим парохијама у Епархији нишкој и немогућност образовање нових парохија по *Закону о црквеним властима* од 31. децембра 1882. године, владика нишки Нестор је почетком 1884. преузео обавезу да ће „постепено и даним приликама“ изводити нову регулацију парохија.²³

Већ током 1884. смањен је број градских парохија у Лесковцу са седам на шест, премештањем свештеника Тодора Динића у Накривањ и Чукљеник; у Лесковачко намесништво тада су ушле ораовичка и копашничка парохија, а стопањска је укинута и са припадајућим местима дошла под винарачку. Наредне године, смрћу Атанасија Петровића, уместо двојице, остао је један печењевачки парох. Даље промене наступиле су 1887. године, спајањем и груписањем великотрњанске и рударске, копашничке и великограбовничке, те преласком пуковачке парохије у Топличко протопрезвитерство.²⁴ Истовремено, дошло је до неких промена у називима и опсегу. Између осталог, мирошевачка парохија је променила назив и убудуће је називана бунушка, липовичка је преименована у брестовачку, а вучјанска у брзанску. По смрти поменутог свештеника Динића, накривањска/чукљеничка парохија је укинута, а припадајућа места потпала су 1890. под стројковачку парохију. Исте године, пратећи *Закон о административној подели Краљевине Србије*, цело Лесковачко намесништво премештено је из Нишког у Врањски протопрезвитеријат Нишке епархије, с тим да су му припале две нове парохије – јашуњска и бабичка, а 1892. и црковничка. Последња организациона промена, у посматраном периоду, десила се 1900. прикључивањем градашничке парохије Лесковачком намесништву, поново у складу са изменама и допунама наведеног закона из 1890. године.²⁵

Територијални опсег црквене организације, дакле, махом је пратио управну поделу на округе и срезове. Иако се начелно у управним поделама по ослобођењу водило рачуна о уједначавању цивилних и парохијских граница, ипак, постојале су осетне разлике између парохија и општина. Основни разлог томе лежао је у чињеници да су се једна или више парохија окупљале

²³ *Хришћански весник*, 1884, 154.

²⁴ Није јасно зашто пуковачка парохија, у Добричком срезу, на граници административних целина, није од почетка била смештена у одговарајућем црквеном округу. Оно што је могуће објашњење јесте да су месни свештеници вршили службу по селима, која су се нашла у Лесковачком намесништву, те власти нису хтеле да одмах дирају у традицију.

²⁵ ДАС, МПС-ц, 1887, Ф. 4, р. 59; *Календар са шематизмом*, 1882–1914; В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 192–193; Љ. Поповић, *Административно-територијалне промене лесковачког краја*, 303–314; Исти, *Лесковачко школство и црква*, 124; А. Средојевић, *Патријарх српски Димитрије*, 39–66.

око храмова, што за административну поделу није имало веће важности.²⁶ У периоду од 1879. до 1915. број парохија варирао је између 20 и 24. Уз поменуто смањење градских парохија са седам на шест, узрок томе био је у груписању, премештањима и регулацији, која се односила превасходно на сеоске. Хронолошки посматрано, пар година по ослобођењу, био је највећи број, од 24 парохије, да би, кроз низ наведених измена, непосредно пред премештање у Врањско протопрезвитерство, достигле свој минимум (20). Прикључењем бабичке, јашуњске, црковничке и градашничке парохије, у наредним годинама, очи Првог светског рата поново се усталио број од њих 24 у Лесковачком намесништву (шест градских и 18 сеоских).

Територијално-административна и кадровска структура Лесковачког намесништва 1879–1915. године

Намесници

- Јосиф Петровић²⁷ (до 1882)

²⁶ В. Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима*, 126; Као илустративан пример могу се узети две парохије окупљене око Цркве Светог Ђорђа у Бунуши, настале по променама 1887. године: 1. Брзанска (312 дома), која је обухватала села: Жабљане (35), Вучје (95), Брзу (65), Горину (37), Букову Главу (16) и Барје (64); 2. Бунушка (294 дома), са Радоњицом (43), Бунушом (71), Дрводељом (11), Славујевцем (20), Игриштем (20), Мирошевцем (65), Тодоровцем (30) и Вином (34). На истом подручју, по управној подели из 1890. постојале су три општине: 1. вучјанска: Вучје, Брза, Жабљане и Бели Поток; 2. бунушка: Бунуша, Дрводеља, Игриште, Радоњица и Тодоровце; 3. мирошевачка: Мирошевце, Барје, Букова Глава, Вина, Горина, Игриште, Калуђерце, Славујевце. Поред очигледних разлика у месним седиштима, већ на први поглед приметно је да општине обухватају и села из других парохија, ДАС, МПС-ц, 1887, Ф. 4, р. 59; Ј. Поповић, *Административно-територијалне промене лесковачког краја*, 308; Исти, *Лесковачко школство и црква*, 124.

²⁷ Родом из Вршца. По преласку у Кнежевину Србију, учитељ и ђакон у Смедереву до 1859. године. Потом долази за пароха у Велико Градиште, где је новембра исте године постављен за намесника рамског. Намесник парафински 1863/1864–1875. године, затим до 1878. жагубички. Лесковачки намесник постао је свакако пре новембра 1879. године, када је уписао податке у протокол умрлих локалне цркве. Ушао је у лични сукоб и са министром просвете и црквених дела Стојаном Новаковићем, те је септембра 1882. дао оставку на намесничку службу. Сва је прилика да је потом био умировљени свештеник, будући да се не јавља у државним шематизмима, ни епархијским кондуитима. Извесно је, такође, да је остао у месту претходног службовања, јер се у њему помиње 1883. и 1887. године; у потоњем случају на прослави десетогодишњице ослобођења града. Према подацима које доноси Драгутин М. Ђорђевић, опојао је 1900. у Лесковцу свештеника Косту Николића, што је у хронолошком смислу последњи податак који смо о њему пронашли, *Календар са шематизмом*, 1864, 85; 1869, 83; 1870, 83; 1871, 88; 1872, 103; 1873, 106; 1874, 92; 1875, 95; 1876, 118; 1878, 106; *Пастир*, 1869, 663–664; *Српска независност*, 1882, 541–542; *Хришћански весник*, 1882, 768; Д.

- Димитрије Алексић²⁸ (1882–1889)
- Стеван Комненовић²⁹ (1890–1915)

Лесковачки свештеници

- Тодор Динић³⁰ (до 1884)
- Атанасије Стојановић³¹ (до 1885)

М. Ђорђевић, „Скица за биографију Димитрија Н. Алексића, уредника ‘Црквеног гласника’“, *Лесковачки зборник*, 10, 1970, 210; Исти, „Доњостопањска црква Светог оца Николаја“, *Лесковачки зборник*, 38, 1998, 194; Небојша Ђокић, „Стара црква у Параћину, Храм Св. Апостола и евангелисте Марка“, *Корени, часопис за историографију и архивистику*, 5, Јагодина, 2007, 35; Дарко Ивановић, *Свештенослужитељи Браничевске епархије. Биографски лексикон (свештеници и ђакони)*. М–Ш, Пожаревац, 2016, 128; Драгољуб Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине, студије и чланци*, Лесковац, 1977, 123–126.

²⁸ Рођен је у Алексинцу, 1856/7. године. Завршио је основну школу, четири разреда гимназије и Богословију у Београду. Најпре је служио на месту учитеља у Мозгову (1875–1877), у Алексиначком округу, и у Великом Селу код Београда (1878); потом као учитељ и ђакон у Јагодина. Био је практикант и писар Нишке конзисторије. Рукоположен је 1880. за свештеника, а наредне године постављен је за власотиначког намесника. Од 13. октобра 1882. намесник је у Лесковцу. Био је члан Главног одбора Свештеничког удружења, председник пододбора Црвеног крста, вероучитељ у Лесковачкој нижој гимназији и почетни члан Друштва Светог Саве. Активно се бавио црквено-књижевним радом и писањем, а оснивач је и уредник првог лесковачког листа, *Црквеног гласника*. Преминуо је 31. децембра 1889. од мане на плућима, после врло кратког боловања, *Весник српске цркве*, 1890, 178; *Хришћански весник*, 1880, 144; 1881, 112; 1882, 127, 768; 1890, 85–86, 701 Таса Урошевић, *На својој бразди. Спомен педесетогодишњице*, Ниш, 1929, 118–121; Сергије Димитријевић, *Лесковачка енциклопедија. Свеска I*, Лесковац 1954, 14–15; Д. М. Ђорђевић, *Скица за биографију Димитрија Н. Алексића*, 209–213; Радослав Требјешанин, Сергије Димитријевић, Хранислав Ракић, Слободан Младеновић, *Сто година Лесковачке гимназије*, Лесковац, 1979, 108, 109.

²⁹ Рођен је 1862. у Дубровнику. У родном месту завршио је основну школу и четири разреда гимназије, а у Београду један разред учитељске школе и Богословију. Између 1881. и 1883. био је учитељ у пиротском селу Стрелац. Затим прелази за практиканта Лужничког среза. За ђакона је рукоположен крајем 1883. године. Фебруара 1884. постављен за писара Нишке конзисторије. Лесковачки парох постаје септембра 1885. године. По смрти Димитрија Алексића, изабран је 10. новембра 1890. за лесковачког намесника. Једно време је вршио дужност и намесника јабланичког. Вероучитељ Лесковачке ниже гимназије и председник пододбора Црвеног крста. За време балканских ратова и на почетку Првог светског рата био је свештеник Моравске дивизије. Мучен и зверски убијен 1915. од стране бугарске окупационе власти код Сурдулице, ДАС, МПС-ц, 1886, Ф. 4, р. 123; *Весник српске цркве*, 1885, 960; 1891, 191; *Хришћански весник*, 1885, децембар; В. Војводић, *У духу Гарашиновићевих идеја. Србија и неослобођено српство 1868–1876*, Београд, 1994, 194, 218; Д. М. Ђорђевић, *Скица за биографију Димитрија Н. Алексића*, 210–211; Ј. Х. Васиљевић, *Бугарска зверства у Врању и околини (1915–1918)*, Нови Сад, 1922, 76–79; Радмила Радић, Момчило Исић, *Српска црква у Великом рату 1914–1918*, Београд, Гацко, 2014, 318; Р. Требјешанин, С. Димитријевић, Х. Ракић, С. Младеновић, *Сто година Лесковачке гимназије*, 80, 107, 108, 109.

³⁰ Лесковчанин, рођен је око 1835. године. Приватно се описменио и рукоположен је 1855. године. Из лесковачке премештен је 13. маја 1884. на накривањску (касније чуљеничку) парохију.

³¹ Преминуо је 14. фебруара 1885. године, *Хришћански весник*, 1885, 640.

- Јован Красић³² (до 1885)
- Димитрије Николић, економ³³ (до 1889)
- Тодор Протић (Поповић)³⁴ (до 1895)
- Прокопије Станковић³⁵ (1874–1924)
- Димитрије Михаиловић³⁶ (1887–1888)
- Љубомир Миловановић³⁷ (1888–1891)
- Ђорђе Игњатовић³⁸ (1889–1902)
- Ђорђе Камперелић³⁹ (1894–1919)

³² У доступним изворима и литератури нису нађени биографски подаци, нити година смрти овог свештеника.

³³ Рођен је 1805. у Лесковцу, као син свештеника Николе Милошевића. Рукоположен је 1836. године, након што се описменио приватно.

³⁴ Из Лесковца, приватно описмењен. Рукоположен за ђакона 1860. и за свештеника наредне године.

³⁵ Рођени Лесковчанин (око 1851–1924). Након што се приватно описменио, рукоположен је 1874. године, Архив Југославије (даље АЈ), Фонд 69, Министарство вера Краљевине Југославије, Ф. 200, Опис 321.

³⁶ Родом из Крушевца (око 1860). Завршио је основну школу, четири разреда гимназије и Богословију у Београду. Био је учитељ у Наупари, у Крушевачком округу 1882–1883. године, потом до 1887. у Трстенику, где је једно време био и управник школе. Кратко се задржао на месту капелана и свештеника у Крушевцу, пошто је крајем августа 1887. прешао за пароха лесковачког и вероучитеља месне гимназије. По предлогу министра просвете и црквених дела, именован је маја 1888. за секретара друге класе Конзисторије Жичке епархије. Две године касније изабран је за секретара, потом члана (1894–1896) и председника Духовног суда исте епархије, ДАС, МПС-ц, 1888, Ф. 2, р. 80; 1890, Ф. 2, р. 11; 1892, Ф. 5, р. 105; *Хришћански весник*, 1887, 80.

³⁷ Рођен је 1855. у Нозрини, код Алексинца. Завршио је основну школу, четири разреда гимназије и Београдску богословију. Рукоположен је 1877. године. Био је парох доњомилановачки до 1881, затим кривељски до 1884, а потом селачки у књажевачком крају. Премештен је 1888. за лесковачког свештеника. Био је почасни члан Нишког духовног суда и на кратко вршилац дужности лесковачког намесника. Преминуо је млад, 31. маја 1891. године, ДАС, МПС-ц, 1892, Ф. 2, р. 145; *Весник српске цркве*, 1890, 293; 1891, 654–655; *Хришћански весник* 1888, 718.

³⁸ Рођен је у Топлом Долу код Пирота (1847/8). Завршио је основну школу. Између 1860. и 1869. био је учитељ у разним местима пиротског краја. По женидби, постављен је 1869. за свештеника у Топлом Долу. Учесник локалне буне за време Српско-турског рата 1876. године. Крајем године дошао је на место пиротског пароха. Због потписивања адресе за присаједињење Бугарској и помињања њеног владара током служби, у време краткотрајне окупације Пирота (1885), осуђен је на три године затвора. По издржаној казни у нишком казамату, амнестиран је почетком маја 1889. са осталим свештеницима, и постављен за пароха на упражњено место у Лесковцу. Преминуо је средином јануара 1902. године, *Весник српске цркве* 1902, 80; 1903, 52–61, 141–150, 248–260; *Мале Новине*, 9. јануара 1902.

³⁹ Рођен је 13. новембра 1853. у Призрену. Завршио је основну школу и два разреда гимназије у родном месту, те Богословију у Београду. Од 1873. налази се на месту наставника Призренске богословије. Почетком 1882. осуђен је на десет година робије, у Сирији, за учешће у наводном спремању устанка у Старој Србији. Ослободио се тако што је потплатио једног од спроводника током пута. После краткотрајних боравака на Цетињу, у Котору и Београду, запопио се у Нишу 31. јуна 1883. године. Привремена парохија била му је у манастиру Габровцу. Наредне године прешао је у Житорађи. Због болести, затим, на лични захтев, додељена му

- Петар С. Вељковић⁴⁰ (1894–1915)
- Милун Стојадиновић⁴¹ (1896–1934)
- Михаило Т. Поповић⁴² (1902–1931)

је мања, габровачка парохију. На службу у Лесковац дошао је 13. јануара 1894. године. Више пута је биран за општинског одборника. За време Првог светског рата окупационе власти интернирале су га у Бугарску. По ослобођењу, краткотрајно је био намесник лесковачки, потом протојереј Призренског округа. Пензионисао се марта 1926. године. Преминуо је у Београду, 9. јануара 1937. године, *Весник српске цркве* 1892, 403; 1898, 1063; Д. М Ђорђевић, *Лесковачка Светоилијска црква – „Бабина црква“*, Лесковац, 1983, 31; А. Новаков, „Ђорђе С. Камперелић, наставник Призренске богословије и лесковачки прота“, *Лесковачки зборник*, 48, 2008, 79–91; Милорад Филић, „Писци и књиге у Старој Србији у XIX и почетком XX века“, *Лесковачки зборник*, 52, 2012, 28–44.

⁴⁰ Родио се 1869. у Печењевцу. Завршио је основну школу, нижу гимназију и Богословију у Београду. По краткотрајној служби на месту учитеља у Јелашници, рукоположен је 1889. за ђакона и свештеника. Пре добијања парохије у Лесковцу, вршио је дужност капелана рударског. Био је вероучитељ у Приватној женској гимназији у Лесковцу. Није преживео Први светски рат, пошто је новембра 1915. убијен од стране бугарских војника код Сурдулице, АЈ, 69-202-323; Мирослав Јовановић, *Црква преподобномученице Параскеве у Рудару*, Лесковац, 2009, 43; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 198.

⁴¹ Рођен је 1864. у Камењачи, а одрастао у Стопањи код Крушевца. Завршио је основну школу, Крагујевачку нижу гимназију и Богословију у Београду. По краткотрајној учитељској служби, у Мекишу код Ниша, рукоположен је 1886. за ђакона крушевачке цркве и постављен за вероучитеља локалне гимназије. Од новембра 1888. био је свештеник у Великој Врбници код Александровца. Неготински парох постао је 1894. године, да би убрзо био именован за члана Духовног суда Епархије тимочке. Није се пуно задржао тамо. Почетком 1896. уважена му је оставка на положај и премештен је за пароха Пете лесковачке парохије. Био је вероучитељ и у месној гимназији. За време окупације интерниран је у Бугарску. Био је носилац Ордена белог орла са мачевима V степена и Светог Саве III степена. Непосредно после Првог светског рата краткотрајно је вршио дужност лесковачког намесника. Био је врстан беседник, а иза себе је оставио велики број црквено-књижевних текстова. По пензионисању 1934. прешао је у родни Крушевац. Преминуо 1941. године, АЈ, 69-201-322; *Весник српске цркве*, 1889, 159; 1896, 159; 1901, 1083; Д. М. Ђорђевић, „Милун Стојадиновић“, *Лесковачки зборник*, 32, 1992, 101–103; Драгић Илић, *Птице из Науса*, Београд, 2005, 110–154; М. Јовановић, *Стара Лесковачка црква Оцаклија. Друго, допуњено и измењено издање*, Лесковац, 2016, 32; Таса Јовановић, „Свештенство нишке епархије одликовано у ратовима 1912–1918“, *Лесковачки зборник*, 48, 2008, 136; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 551.

⁴² Рођен је између 1867. и 1869. у Печењевцу. Завршио је основну школу у месту рођења, четири разреда Лесковачке гимназије и Богословију у Београду. Пре рукоположења, кратко се налазио на месту учитеља у Печењевцу. Од 1892. практикант Духовног суда у Нишу и ђакона при Цркви Светог Николе. За пароха у Корману, надамак Алексинца, постављен је 1899. године. Прешао је 1902. на лесковачку парохију. Био је редовни члан Свештеничког удружења од његовог оснивања, те Српског пољопривредног друштва, на челу чије подружнице у Лесковцу се налазио као председник. Пуковски свештеник Првог прекобројног пука, Комбиноване дивизије за време Првог светског рата. Носилац Орден белог орла са мачевима IV степена, Златне и Сребрне медаља за храброст Милош Обилић. Једно

Винарачка парохија

- Коста Николић⁴³ (1880–1900)
- Христодор Тасић⁴⁴ (1900–1915)
- Јанићије Наћа Живковић⁴⁵ (1915–)

Богојевачка парохија

- Цветко Поповић⁴⁶ (до 1889)
- Јевтимије Тодоровић⁴⁷ (1890–1904)

време у међуратном периоду вршио је дужност архијерејског намесника јабланичког. Преминуо 1. октобра 1931. године, ДАС, МПС-ц, 1896, Ф. 6, р. 44; *Весник српске цркве*, 1898, 477; *Шематизам Источно православно српске патријаршије по подацима из 1924*, Сремски Карловци, 1925, 214; Т. Јовановић, *Свештенство нишке епархије одликовано у ратовима*, 136; Т. Урошевић, *На својој бразди. II књига. Светле слике свештеничке из живота Епархије Нишке од 1879–1929 г*, Ниш, 1933, 126–131.

⁴³ Рођен је око 1850. у Лесковцу. Учио се приватно, а рукоположен 1871. године. До 1880. био је парох при цркви у Чукљенику, односно Јашуњском манастиру, потом свештеник у Винарцу. Преминуо је 1900. године, Д. М. Ђорђевић, „Белешке за летопис цркве чукљеничке“, *Лесковачки зборник*, 22, 1982, 309; Исти, *Доњостопањска црква*, 193–194.

⁴⁴ Рођен је у Лесковцу 1868. године. Завршио је основну школу, нижу гимназију и Београдску богословију. Октобра 1890. године, постао је учитељ губеревачки, и до 1897. службовао као учитељ у Винарцу, Печењевцу, Медвеђи, Мрштану и Лесковцу. За ђакона је рукоположен је 1893. и постао ђакон лесковачки. Свештеник винарачки постао је 1900. године. Умро је од тифуса јула 1915. у Врањској Бањи, у 47 години живота, *Просветни гласник*, 1890, 462; 1892, 688; 1893, 447; 1894, 3; 1897, 484; *Весник српске цркве* 1901, 94; *Вечерње новости*, 22. 7. 1915, 2; Д. М. Ђорђевић, *Доњостопањска црква*, 194.

⁴⁵ Из Лесковца. Родио се 1870. године. Завршио је основну школу, четири разреда гимназије и Богословију у Призрену. Пошто није био слободних учитељских места у српским школама у Османском царству, вратио се у Србију крајем 1896. године. Потом је успешно окончао Београдску богословију. Рукоположен је 1900. и постављен за дејанског пароха, а пре постављења у Винарцу, службовао је у Доњем Коњуvcу. За време Првог светског рата био је интерниран у Бугарску, Д. М. Ђорђевић, *Доњостопањска црква*, 192; Исти, *Лесковачка Светоилијска црква*, 31.

⁴⁶ Рођен је око 1810. у Богојевцу. Син попа Цене, те је у локалној средини био познат и под презименом Поп-Ценић. Приватно се описменио и рукоположен је за свештеника 1842. године. Преминуо је 31. децембра 1889. у 78. години живота, *Весник српске цркве*, 1890, 186; Д. М. Ђорђевић, „Црква Света Петка кумаревска“, *Лесковачки зборник*, 35, 1995, 130.

⁴⁷ Рођен око 1851. у Пећи. Приватно се описменио, да би био рукоположен 1880. године. Након што је пребегао у Србију, постао је парох у Пустој Реци; потом премештен на богојевачку парохију. Као старешина цркве у Кумареву, оптужен је за проневеру новца и осуђен на четири године затвора. Иако је по истеку казне побегао у Бугарску, лишен је свештеничког чина од стране Нишког духовног суда крајем 1904. године, Д. М. Ђорђевић, *Црква Света Петка кумаревска*, 131; Т. Урошевић, *На својој бразди. Спомен педесетогодишњице*, Ниш, 1929, 64–65.

- Харалампије Цветковић⁴⁸ (1905–1908, 1913–)
- Петар Цветковић⁴⁹ (1908–1913)⁵⁰

Мрштанска парохија

- Димитрије Поповић⁵¹

Кумаревска парохија

- Јован Х. Петровић (Поповић) (до 1891)⁵²
- Сотир Поповић⁵³ (1892–1894)
- Јанићије Калуђеровић⁵⁴ (1894–1924)

⁴⁸ Рођен је 1878. у Кални код Власотинца, као син Петра Цветковића, пароха прекопчеличког. Завршио је основну школу, четири разреда гимназије, четири разреда Призренске богословије и два разреда Београдске богословије, а затим је студирао права. Рукоположен је 1899. за ђакона врањске, потом нишке цркве. За свештеника је рукоположен 1901. године. Био је на парохијама: малчанској, богојевачкој, прекопчеличкој, па поново богојевачкој. Носилац Ордена белог орла са мачевима V степена. У међуратном периоду био је парох лесковачки, АЈ, 69-202-323; *Календар са шематизмом*, 1909, 123; 1910, 127; 1911, 128; *Шематизам Источно православно српске патријаршије по подацима из 1924*, 215; Т. Јовановић, *Свештенство нишке епархије одликовано у ратовима*, 136; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 202.

⁴⁹ Рођен је око 1855. у Кални код Власотинца. Описменио се приватно или у некој основној школи манастирског типа. Постављен је 1869. за пароха прекопчеличког. На зверски начин је убијен у околини Лебана крајем 1915. године, од стране бугарске окупационе власти, Д. Илић, *Птице из Науса*, 127; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 585.

⁵⁰ Отац и син ротирали су се на парохијама прекопчеличкој и богојевачкој, *Гласник*, 1913, 1. мај.

⁵¹ Рођени Мрштанац (око 1822). Син је попа Тоше, те се понегде помиње као Тошић или Поп-Тошић. Приватно се описменио – рукоположен је 1853. године. Преминуо је у дубокој старости, 1921. године, Д. М. Ђорђевић, *Црква Света Петка кумаревска*, 130–131.

⁵² Рођен је око 1843. у Лесковцу. Син је попа Петра Ничића из Богојевца, те се може пронаћи под презименима Поповић и Петровић. Приватно се описменио и рукоположен је 1860/61. године. Преминуо је 19. априла 1891. године, ДАС, МПС-ц, 1892, Ф. 2, р. 145; *Весник српске цркве*, 1891, 654; Д. М. Ђорђевић, *Црква Света Петка кумаревска*, 130.

⁵³ Родом је из Лесковца (око 1865). Завршио је основну школу, нижу гимназију и Београдску богословију. Рукоположен је 1890. за ђакона при цркви Светог Николе; истовремено је био практикант Нишког духовног суда. За пароха кумаревског постављен је 1892. године. По молби, премештен је 1894. на ћурлинску парохију, да би 1908. постао парох пуковачки. Дошао је 1924. за лесковачког свештеника, АЈ, 69-200-321.

⁵⁴ Рођен је око 1843. у Крушеву. Завршио је основну школу и два разреда грчке гимназије у родном месту, где је рукоположен 1874. и био свештеник до 1880.

Турековачка парохија

- Илија Урошевић⁵⁵ (до 1889)
- Јован Ђикић⁵⁶ (1889–1899)
- Михаило С. Тасић⁵⁷ (1899–1919)

Великотрњанска парохија (од 1887. спојена са Рударском парохијом)

- Михаило Поповић⁵⁸ (до 1887)

године. Потом, до 1890. у Битољу, када је прешао у Србију. Привремени парох био је у периоду 1890–1894. године. За време Првог светског рата окупациона управа га је интернирала у Бугарску. У Кумареву је као свештеник остао до смрти 1924. године, Д. М. Ђорђевић, *Лесковачка Светоилијска црква*, 31; Исти, *Црква Света Петка кумаревска*, 130.

⁵⁵ Рођен је око 1810. у Лесковцу. Приватно се описменио код турековачког свештеника Ђорђија – Ђорђа Поповића, са чијом ћерком се оженио и коме је потом постао капелан. Први пут се као поп помиње 1843. приликом обнављања турековачке цркве. Непосредно уочи ослобођења 1878. године, налазимо га на месту члана лесковачког Синода и као противника егзархијске управе, Д. М. Ђорђевић, *Црква турековачка Сабор Светих Апостола 1845–1940 год. Прилог за историју српске цркве*, Ниш, б.г, 28–29.

⁵⁶ Рођен је око 1863. у Шишави, код Власотинца. Завршио је основну школу и Београдску богословију. Од 1884. је био учитељ. Прво у Крупцу код Пирота, а затим у Конопници код Власотинца. За ђакона је постављен 1887. и премештен за учитеља школе у Лесковцу. Септембра наредне године рукоположен је за свештеника. Најпре је био капелан турековачки, а затим и парох истог села. По молби је 1899. премештен за копашничког пароха. Убијен је јануара 1917. од стране бугарских војника у Цепу, МПС-ц, 1888, Ф. 3, р. 49; 1889, Ф. 3, р. 230; Д. М. Ђорђевић, *Црква турековачка*, 33; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 202; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 244.

⁵⁷ Рођен је 1871. у Лесковцу. Завршио је основну школу, нижу гимназију, први разред Учитељске школе у Нишу и Богословију у Београду (1893). Наставник Призренске богословије био је између 1893. и 1897. године. Постављен је 1897. за копашничког, затим, по молби, турековачког свештеника (1899). Током окупације био је интерниран у Карлово и Горњу Цумају, у Бугарској. У периоду после Првог светског рата био је лесковачки парох и архијерејски намесник. Преминуо је 27. новембра 1953. у родном граду, АЈ, 69-201–322; 202-323; *Шематизам Источно православне српске патријаршије по подацима из 1924*, 213; Д. М. Ђорђевић, *Црква турековачка*, 34; А. Новаков, *Ђорђе С. Камперелић*, 89; Иста, *Стубови српске просвете. Српске средње школе у Османском царству 1878-1912*, Београд, 2017, 101; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 561.

⁵⁸ Око његове биографије постоје одређена неслагања у изворима. Рођен је између 1836. и 1844. у Лесковцу, као син попа Јаћима. Приватно се описменио и рукоположен је 1868. или 1874. године. По регулацији парохија (1887), из Великог Трњана прешао је на парохију брзанску. Преминуо је 16. октобра 1912. године, *Гласник*, 1913, 18; М. Јовановић, *Црква преподобномученице Параскеве у Рудару*, 43.

Рударска/Великотрњанска парохија

- Порфирије (Профир) Поповић (Димић)⁵⁹ (до 1881)
- Тодор Поповић⁶⁰ (1880–1902)
- Михаило Ђ. Игњатовић⁶¹ (1902–1915)

Губеревачка парохија

- Јанићије Илић (Протић/Поповић)⁶²

Копашничка парохија (од 1887. спојена са Великограбовничком парохијом)

- Димитрије Ристић⁶³ (до 1885)

Великограбовачка/копашничка парохија

- Ко(н)стадин Поповић⁶⁴ (до 1897)
- Михаило С. Тасић⁶⁵ (1897–1899)
- Јован Ђикић⁶⁶ (1899–1916)

⁵⁹ Преминуо је 28. фебруара 1881. године, *Хришћански весник*, 1881, 47.

⁶⁰ Рођен је око 1847. у Лесковцу. Описменио се приватно, а рукоположен за свештеника 1873/4. године. Најпре је био капелан, а од 1880. парох рударски. Налазио се у сукобу са свештеником губеревачким Јанићијем Поповићем, с ким је делио службу у Рударској цркви, те је више пута долазио под епитимију. Са места пароха рударског премештен је по казни у Мирницу код Куршумлије, где је преминуо маја 1906. године, *Календар са шематизмом*, 1905, 113; 1906, 112; М. Јовановић, *Црква преподобномученице Параскеве у Рудару*, 43.

⁶¹ Рођен је 1873. у Пироту, као син свештеника Ђорђа Игњатовића. Завршио је основну школу, пет разреда гимназије и Богословију у Београду. Рукоположен је 1898. године, и постављен најпре за лесковачког ђакона, затим капелана болесном турековачком попу Јовану Ђикићу. Наредне године постао је капелан бојнички, па парох суботиначки (од 1900). На рударску парохију дошао је крајем 1902. године, а од октобра 1903. постао старешина тамошње Цркве Свете мученице Параскеве. Зверски је убијен 1915. од стране бугарских војника код Сурдулице, *Весник српске цркве*, 1898, 477, 782; Ангелика Ф. Еман, „Рударска црква храм Св. Параскеве у општини лесковачкој“, *Лесковачки зборник*, 17, 1977, 231; Ј. Х. Васиљевић, *Бугарска зверства*, 76–78; Д. М. Ђорђевић, *Црква турековачка*, 33; М. Јовановић, „Летопис цркве Свете мученице Параскеве“, *Лесковачки зборник*, 48, 2008, 124; Исти, *Црква преподобномученице Параскеве у Рудару*, 44; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 267.

⁶² Рођен је око 1842. у Лесковцу. Описменио се приватно. Рукоположен је за свештеника 1867. или 1869. године. За време Првог светског рата био је интерниран у Карлово. Преминуо је 1922. године, Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 464.

⁶³ Рођен око 1838. у Ораовици, где је завршио и манастирску школу. Рукоположен је 1867. или 1869. године. Због пијанства и неправилности у раду добио је 1885. доживотну забрану чинодејствовања и одлучен од парохије, МПС-ц, 1887, Ф. 4, р. 53; Добривоје С. Ранчић, „Школе манастирског метода Грделице и њене околине (прилог историји школства)“, *Лесковачки зборник*, 3, 1963, 192.

⁶⁴ Родом из Лесковца (око 1839). Завршио је манастирску школу у Ораовици, а рукоположен 1877. године, Д. С. Ранчић, *Школе манастирског метода Грделице*, 192.

⁶⁵ Види Турековачку парохију.

⁶⁶ Исто.

Ораовичка парохија

- Аранђел Стојановић⁶⁷

Печењевачка парохија

- Атанасије Петровић⁶⁸ (до 1885)

- Михаило Богдановић⁶⁹ (до 1903)

- Јевтимије Поповић⁷⁰ (1900–)

Накривањска/чукљеничка парохија⁷¹ (од 1890. под Стројковачком парохијом)

- Коста Николић⁷² (до 1880)

- Тодор Динић⁷³ (1884–1890)

⁶⁷ Рођен је око 1839. или 1849. у Ораовици. Био је ученик, касније и учитељ манастирске школе у родном месту. Рукоположен је 1877. године. За време окупације био је интерниран у Бугарску. Помиње се 1923. у изворима, и даље као тамошњи парох, али не и наредне године; када је на његову парохију постављен нови свештеник, АЈ, 69-202-323; *Шематизам Источно православно српске патријаршије по подацима из 1924*, 215; Д. Мидић, *Историја православно Епархије нишке*, 211; Д. С. Ранчић, *Школе манастирског метода Грделице*, 192; Д. Трајковић, „Из прошлости Мале Копашнице и њене околине“, *Лесковачки зборник*, 23, 1983, 406.

⁶⁸ Преминуо је 25. новембра 1885. године, *Хришћански весник*, 1886, 320.

⁶⁹ Рођен је између 1830. и 1834. године у Градашници. Учио се приватно, у манастирској школи, где је касније био учитељ. У ревносној служби приметио га је владика Калиник и запопио 1866. године. Кратко је служио уз епископа, да би потом био постављен за парох печењевачког, где је једно време упоредо био и учитељ. У Печењевцу је као парох остао укупно 37 година. Његови синови били су Јевтимије Поповић – свештеник и Цветко Богдановић – тадашњи секретара Нишког духовног суда. Преминуо је 19. јула 1903. године, *Весник српске цркве*, 1903, 763–765.

⁷⁰ Рођен је 1871 у Печењевцу, као син парох Михаила Богдановића. Завршио је школу манастирског метода у родном месту, гимназију, један разред Учитељске школе у Београду и тамошњу богословију. Рукоположен је 1893. за ђакона, а свештеник је постао 22. августа 1899. године. Био је писар и практикант епархијских духовних судова у Београду и Нишу, вероучитељ Више женске школе у Београду, потом капелан оцу и парох у Печењевцу. Одликован је црногорским Орденом кнеза Данила петог реда. За време окупације био је интерниран у Бугарску. Дочекао је дубоку старост, будући да је познато, како је 1966. још увек био у животу, *Глас*, 1899, 224; *Весник српске цркве*, 1898, 190; Т. Јовановић, *Свештенство нишке епархије одликовано у ратовима*, 136; Д. Мидић, *Историја православно Епархије нишке*, 211; Х. Ракић, „Школа манастирског метода у Печењевцу“, *Лесковачки зборник*, 7, 1967, 75.

⁷¹ На молбу становника из околних места: Накривња, Вучја, Жабљана, Белог Потока, Чукљеника, Тулова, Зољева и Стројковца, манастирска црква Светог Николе у Чукљенику преобраћена је у мирску 1884. године, *Хришћански весник*, 1884, 64; Јован В. Јовановић, *Лесковачко порече. Други (посебни) део*, Лесковац, 1973, 17; Д. М. Ђорђевић, *Белешке за летопис цркве чуљеничке*, 304.

⁷² Види Винарачку парохију.

⁷³ Види лесковачке свештенике.

Стројковачка/накривањска парохија

- Христодор (Христифор) Поповић⁷⁴ (до 1895)
- Владимир Јосифовић⁷⁵ (1898)
- Василије Т. Поповић⁷⁶ (1898–1900)
- Михаило Поповић⁷⁷ (1900–1915)

Мирошевачка – (од 1887) Бунушка парохија

- Гаврило Аћимовић (Поповић)⁷⁸

Вучјанска парохија

- Ђорђе Стојановић (до 1883)
- (од 1887) Брзанска парохија
- Михаило Поповић⁷⁹ (1887–1913)
- Светозар Д. Костић⁸⁰ (1913–1925)

⁷⁴ Рођен је око 1839. у Лесковцу. Описменио се приватно, а постављен је за свештеника 1868. године.

⁷⁵ „Пречанин“. Дошао је 1881. на место свештеника у ровичког, код Неготина, а годину касније премештен за плављанског. Разболео се врло брзо по постављању на стројковачку парохију, те је добио одсуство од годину дана, ради лечења. Пошто се није вратио у одређено време, епископ га је 1899. лишио парохије, *Календар са шематизмом*, 1883, 86; *Весник српске цркве*, 1898, 1160; *Глас*, 1899, 22; *Хришћански весник*, 1881, 192; 1882, 767; Д. М. Ђорђевић, *Белешке за летопис цркве чукљеничке*, 309.

⁷⁶ Рођен је око 1873. као син Трајка Поповића из Турековца, бошњачког пароха. Наводно 51. свештеник из ове породице. Имао је завршену основну школу, нижу гимназију и Београдску богословију. Рукоположен је 1898. и постављен за привременог, а годину дана касније и сталног стројковачког пароха. Доцније је прешао на лебанску парохију. За време Првог светског рата био је интерниран од стране окупационих власти у Бугарску. Преминуо је 1922. као намесник јабланички, *Глас*, 1889, 22; Д. М. Ђорђевић, *Белешке за летопис цркве чукљеничке*, 309; Исти, *Црква турековачка*, 33; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 211.

⁷⁷ Рођен је око 1867. у Брезовице код Гусиња. Описменио се приватно. У Србију је дошао 1894. и постао парох у Медвеђи. Постављен на стројковачку парохију по молби, с обзиром да је тренутно била упражњена. Преминуо је фебруара 1915. године, МПС-ц, 1899, Ф. 6, ред 73; Д. М. Ђорђевић, *Белешке за летопис цркве чукљеничке*, 306, 309.

⁷⁸ Из Лесковца (1851). Приватно се описменио, а рукоположен је 1874. године. Упамћен по куповини имања презадужених сељака на лицитацијама, чиме створио огроман посед „од 300–400 дулума“. Током Првог светског рата био је интерниран у Бугарску, У изворима се и 1924. помиње као бунушки парох, АЈ, 69-200-321; 202–323; *Шематизам Источно православне српске патријаршије по подацима из 1924*, 214; Ј. В. Јовановић, *Лесковачко поречје II*, 51; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 211.

⁷⁹ Види Великотрњанску парохију.

⁸⁰ Рођен је 1879. у Лесковцу. Завршио је основну школу, пет разреда гимназије и Богословију у Београду. Рукоположен децембра 1899 за ђакона, а априла 1906. за свештеника. Службовао као учитељ у Бунуши, Реткоцеру, Турековцу, и Бучумету

Јашуњска парохија (од 1890. у Лесковачком намесништву)

- Јован С. Димитријевић (Поповић)⁸¹ (1889–1912)⁸²
- Василије Станковић⁸³ (1912–)

Бабичка парохија (од 1890. у Лесковачком намесништву)

- Димитрије Савић (Поповић)⁸⁴ (до 1894)
- Здравко Димитријевић (Поповић)⁸⁵ (1874–1915)

(1900–1906). Од 1906. био је капелан кијевски и сурдулички. После априла 1907. дошао је на место капелана слишанског и обрашког, па пароха слишанског. Марта 1913. постављен је за заступника, а октобра и за сталног пароха брзански. За време окупације у Првом светском рату, налазио се у избеглиштву, у Солуну. Прешао је 1925. на лебанску парохију, АЈ, 69-197-318; *Календар са шематизмом*, 1901, 77; 1902, 82; *Весник српске цркве*, 1910, 351; *Гласник* 1913, 1. мај, 15. новембар; *Просветни гласник* 1904, 413, 519; 1905, 364; 1906, 108; 1908, 120.

⁸¹ Родом из Ранилуга код Гњилана (око 1852). Завршио је основну школу и два разреда Призренске богословије. Од 1881. до 1885. био је учитељ у разним местима у Србији. Као учитељ у оставци, рукоположен је фебруара 1885. и постављен за капелана старом турековачком попу Илији Урошевићу. За пароха јашуњског дошао је 1889. године, Преминуо 24. маја 1912. године, ДАС, МПС-ц, 1886, Ф. 4, р. 123; *Весник српске цркве* 1912, 635; *Гласник* 1912, 162; *Хришћански весник* 1885, 640; Н. Ђокић, Оливера Думић, „Јашуњски манастири и духовни живот у Лесковцу у XIX и првој половини XX века“, *Лесковачки зборник*, 51, 2011, 113–114; Д. М. Ђорђевић, *Црква турековачка*, 33.

⁸² Пре њега јашуњски парох био је Никола Милошевић, родом из Лесковца. Рођен је 1799, а рукоположен 1830. године. Лесковачки парох био је до 1849. године, када је постао прота. Парохију је 1861. предао свом сину Димитрију Николићу. Од 1864. налази се на месту капелана јашуњском попу Димитрију Поповићу, а 1880. постаје и тамошњи парох. Преминуо је у 98 години, крајем маја 1888. године, ДАС, МПС-ц, 1889, Ф. 3, 227; Н. Ђокић, О. Думић, *Јашуњски манастири*, 110.

⁸³ Рођен је 1872. у Лесковцу. Завршио је основну школу, четири разреда гимназије, два разреда учитељске школе и Богословију. Три године је био учитељ. Рукоположен је за свештеника 1898. године. Био је капелан умировљеног свештеника Атанасија Ђорђевића (1899/1900), у Крупцу, у околини Пирота. Доцније парох гостушки, а по смрти Јована С. Димитријевића, премештен је 1912. на Јашуњску парохију. Током Првог светског рата налазио се у избеглиштву, у Марсељу. Поред матичне, до 1921. заступао је и црквничку парохију, *Шематизам Источно православно српске патријаршије по подацима из 1924*, 214; *Црквени гласник*, 1912, 257; Д. М. Ђорђевић, „Женски манастир Ваведења Св. Богородице у Црквници“, *Лесковачки зборник*, 30, 1990, 204; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату* 541.

⁸⁴ Рођен је 1824. године, као син попа Саве из Црквнице. Учио је неке разреде нишке основне школе, а рукоположен је 1851. године. Преминуо је јуна 1894. године, Д. М. Ђорђевић, „Бабичка црква – раније манастир Св. Тројице“, *Лесковачки зборник*, 29, 1989, 310–311.

⁸⁵ Био је син наведеног свештеника Димитрија Савића. Рођен је око 1846. године. Такође је имао завршене поједине разреде нишке основне школе. Рукоположен је фебруара 1875. године. Најпре служио као капелан своје оцу, а по његовој смрти парох бабички. Убијен је од стране бугарских војника 1915. године, Д. М. Ђорђевић, *Бабичка црква*, 310–311; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 461

Црквничка парохија (од 1892. у Лесковачком намесништву)
- Аранђел Станковић (Поповић) (до 1915)⁸⁶

Градашничка парохија (од 1900 у Лесковачком намесништву)
- Спасоје Поповић⁸⁷ (1897–)

Кочанска – (од 1884) Липовачка(?) – (од 1887) Брестовачка парохија⁸⁸
- Ђорђе Поповић (до 1921)⁸⁹

Брестовачка – (од 1884) Пуковачка парохија(?) (до 1887. у Лесковачком намесништву)
- Аранђел Поповић⁹⁰ (до 1903)

Стопањска парохија (до 1884)
- Станисав Митровић⁹¹ (до 1881)
- Љубомир Поповић⁹² (1881)

Грделичка парохија⁹³ (1885)
- Јован Ратковић⁹⁴

⁸⁶ Рођен је између 1836. и 1840. године, као син попа Станка из Црквнице.. Имао је одређене разреде нишке основне школе. За свештеника је рукоположен 1860. године. Убијен је у Сурдулици 1915 од стране бугарских војника, Н. Ђокић, О. Думић, *Јашуњски манастири*, 116. Д. М. Ђорђевић, *Бабичка црква*, 312; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 202.

⁸⁷ Рођен је око 1858. у Доњем Жапском код Врања. Завршио је основну школу. Рукоположен 1879. и две године био је парох Стајевца, у Пчињи, у Османском царству. Прешао је 1882. у Србију. До 1897. године, када је дошао у Градашницу, опслуживао је разне парохије.

⁸⁸ На основу доступних извора и литературе не може се са сигурношћу тврдити да се промена из 1884. десила баш овако. Географски гледано, логичније је да су се ротирале кочанска и пуковачка, тј. брестовачка и липовачка парохија, уз премештање свештеника. Чињенично стање, међутим, јесте да је парох кочански постао липовачки, а брестовачки пуковачки, што може да сугерише, са одређеном резервом, да је процес изгледао као што је наведено. На све то, постоји и већ наведена нелогичност о распореду пуковичке парохије у „погрешном“ округу.

⁸⁹ Рођен је око 1845. у Лесковцу. Приватно се описменио и рукоположен је за свештеника 1869. године. Преминуо 6. августа 1921. године, АЈ, 69-200-321.

⁹⁰ Рођен је око 1861. у Лесковцу. Приватно се учио читати и писати, а рукоположен је 1876. године.

⁹¹ Претходно је једно време био парох винарачки. Преминуо је фебруара 1881. у 51 години живота, *Хришћански весник*, 1881, 368; Д. М. Ђорђевић, *Доњестопанска црква*, 193.

⁹² Са места практиканта Нишке конзисторије рукоположен је за свештеника марта 1881. и постављен за пароха доњестопанског, у Лесковачком срезу. Умро је 18. септембра исте године, *Хришћански весник*, 1881, 367; 1882, 126.

⁹³ Ова парохија сврстана је у Лесковачко намесништво једино у Кондуиту за 1885. годину, ДАС, МПС-ц, 1886, Ф.1, ред 17.

⁹⁴ Рођен је око 1856. у Дединој Бари. Описменио се приватно, у манастирској школи у Ораовици. После Грделице, био је свештеник у Дарковцу, Добровишу и још

Свештеник-учитељ

- Лука Дожудић⁹⁵ (до 1897)

Свештеник без опредељења

Благоје Поповић⁹⁶ (1912–1913)

Капелан

Благоје Калуђеровић⁹⁷ (1902–1906)

Ђакони

- Алекса Стојановић⁹⁸ (1880–1884)

- Спира Здравковић⁹⁹ (до 1887)

неким местима среза власотиначког. Током окупације, за време Првог светског рата, био је интерниран у Бугарску, Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 211; Д. С. Ранчић, *Школе манастирског метода Грделице*, 192.

⁹⁵ Рођен је између 1838. и 1841. у Иригу. Завршио је основну школу, осам разреда гимназије и Карловачку богословију. Рукоположен је 1862. године, и до 1879. био свештеник у јужној Угарској, када је прешао у Србију. Краткотрајно се задржао на месту пароха у Мајданпеку, да би до пензије (1895) остао учитељ и гимназијски наставник у Лесковцу. Више пута био је управитељ основних школа у граду. Основао је 1881. и прву лесковачку читаоницу. Септембра 1897. прешао је за учитеља српске школе у Турн Северин, а од краја априла 1898. био је парох златовски. Потом се замонашио и стекао јеремонашки чин; од 1902. и архимандритски. Био је игуман манастира Петковице у Мачви. Преминуо је априла 1915. године у Нишу, ДАС, МПС-ц, 1899, Ф. 6, р. 73; *Весник српске цркве*, 1902, 1044; *Правда*, 11. 4. 1915, 2; *Хришћански весник*, 1879, 168; 1880, 70; Владимир Грујић, *Школско образовање у лесковачком и топличком пределу прве деценије након ослобођења 1878. год*, Лесковац, 1980, 10, 14, 17, 28, 35, 49; Р. Требјешанин, С. Димитријевић, Х. Ракић, С. Младеновић, *Сто година Лесковачке гимназије*, 34, 46, 108.

⁹⁶ Родом из Лепчинца. По завршеној Призренској богословији, рукоположен је у Скопљу 1911. године. Учествовао је у Првом светском рату као војни свештеник. Био је капелан бојнички, парох прекопчелички, грделички и дворански. За време Другог светског рата ухапшен је 1942. од стране Немаца. Преминуо је у интернацији исте године, Душан Штрбац, *Споменица православних свештеника - жртва фашистичког терора и палих у народноослободилачкој борби*, Београд 1960, 115.

⁹⁷ Рођен је око 1873. у Крушеву. Завршио је основну школу и гимназију у Битољу и Београдску богословију. Пре преласка на службу у Србију, био је учитељ у Турској. Од 1902. до 1906. био је ђакон и капелан кумаревски, а од 1906. парох у Брусу, АЈ, 69-176-277; *Календар са шематизмом*, 1907, 114; 1908, 119; 1909, 122; 1910, 126; 1911, 127; 1912, 137; 1914, 168.

⁹⁸ Рођен је 1856. у Дејану код Власотинца. Завршио је основну школу и Београдску богословију. Ђакон лесковачке цркве постао је новембра 1880. године, док је истовремено вршио службу учитеља. Рукоположен је за свештеника 1883. године. Од 1884. до смрти, 30. августа. 1886. био је парох валкоњски у Округу црнооречком. *Хришћански весник*, 1881, 47; 1886, 880.

⁹⁹ Рођен је 1858. у Лесковцу. Завршио основну школу, страначко/друго одељење Богословије и Учитељску школу у Београду. Учествовао је у српско-турским ратовима 1876–1878. као добровољац. Од 1880. био је учитељ у Лесковцу. По личној

- Прокопије Димитријевић (Икономовић)¹⁰⁰ (до 1888)
- Михаило Стаменковић¹⁰¹ (1889–1891)
- Коста Костић¹⁰² (1890–1893)
- Христодор Тасић¹⁰³ (1893–1900)
- Јован Т. Коцић¹⁰⁴ (1898–1909)
- Светозар Д. Костић¹⁰⁵ (1899–1903)
- Трандафил Коцић¹⁰⁶ (1903–1915)

молби, ступио је 1883/4. у свештени чин. Године 1885. постао је управитељ основних школа у Лесковцу. Извршио је самоубиство револвером 30. марта 1887. године, *Хришћански весник*, 1884, 64; 1887, 479; Васо Војводић, *У духу Гарашианинових идеја*, 201–202, 208, 213, 218; С. Војиновић, „Спира Здравковић (прилог проучавању историје школства Лесковца и околине)“, *Лесковачки зборник*, 31, 1991, 161–163; В. Грујић, *Школско образовање у лесковачком и топличком пределу*, 11, 12, 17, 26, 35.

¹⁰⁰ Син лесковачког свештеника и црквеног економа Димитрија Николића. Рођен је 1832, а рукоположен 1858. године. Капелан свом оцу. Током 1877. кратко је вршио дужност лесковачког учитеља. Преминуо 8. јула 1888. у 56. години живота, ДАС, МПС-ц, 1889, Ф. 3, р. 227; *Хришћански весник*, 1888, 720; У. Шешум, *Српске школе и учитељи у Старој Србији и Македонији у Великој источној кризи*, Јован Ристић, државник и дипломата. Берлински конгрес (140 година од међународног признања и независности Србије), Крагујевац 2020, 185, 193.

¹⁰¹ Пореклом из Лесковца (око 1867). Постављен 25. августа 1889. за ђакона. Преминуо је 11. август 1891. године, ДАС, МПС-ц, 1892, Ф. 2, р. 145; *Весник српске цркве*, 1891, 1162.

¹⁰² Родио се у Лесковцу. Био је вероучитељ Лесковачке ниже гимназије и ђакон 1890–1893. године, Љ. Поповић, „Просветни радници лесковачког краја 1879–1914. Шематизам“, *Лесковачки зборник*, 15, 1975, 283; Р. Требјешанин, С. Димитријевић, Х. Ракић, С. Младеновић, *Сто година Лесковачке гимназије*, 108.

¹⁰³ Види Винарачку парохију.

¹⁰⁴ Рођен је 1876. у Лесковцу. Завршио је основну школу, шест разреда гимназије и Београдску богословију. Као свршени клирик рукоположен је 11. септембра 1898. за ђакона и постављен у лесковачку цркву, где је остао до 1909. године. Између 1907. и 1909. био је вероучитељ у месној гимназији. Постављен је прво за капелана брзанског, затим орљанског (у Топлици). Житорађски свештеник постао је 1911. године. За време Првог светског рата био је интерниран у Бугарску, АЈ, 69-202-323; *Весник српске цркве*, 1898, 1160; 1909, 331; А. Новаков, *Ђорђе С. Камперелић*, 89; Д. М Ђорђевић, *Лесковачка Светолијска црква*, 31; Р. Требјешанин, С. Димитријевић, Х. Ракић, С. Младеновић, *Сто година Лесковачке гимназије*, 97.

¹⁰⁵ Види Брзанску парохију.

¹⁰⁶ Пореклом Лесковчанин (1871). Завршио је основну школу, четири године гимназије, Учитељску школе у Нишу и Богословију у Београду. На служби као учитељ од 1890. године. Упоредо, постављен је 1903. за лесковачког ђакона, а од 1906. протођакона. Вероучитељ у женској и мушкој гимназији. Непосредно пред смрт рукоположен је за свештеника. Мучен је и убијен у Сурдулици 1915. године, Ј. Хаџи Васиљевић, *Бугарска зверства*, 76–78; Р. Радић, М. Исић, *Српска црква у Великом рату*, 326; *Споменица учитељима и учитељицама изгинулим и помрлим у ратовима 1912–1918*. Београд 1924, 115–116; Д. Мидић, *Историја православне Епархије нишке*, 201.

Као што се из горњег приказа види, до промена у свештеничком кадру Лесковачког намесништва од 1879. до 1914. најчешће је долазило услед смрти пароха, много ређе, услед њиховог премештаја, а изузетно, одлучивања од парохије или рашчињења. Током целог периода само један свештеник био је рашчињен, двојици је одузета парохија, а Јосиф Петровић је сам дао оставку на место намесника. Много веће промене приметне су код ђакона, код којих су стални премештаји имали вид правила. Мирско свештенство Лесковачког намесништва највећи удар доживело је током Првог светског рата, када је седам свештеника, укључујући и намесника, страдало од бугарског окупатора, двојица подлегла епидемијама, осам интернирано у Бугарску, а двојица отишла у емиграцију.

Порекло и образовање свештеника Лесковачког намесништва 1885–1914.

Како би се боље сагледавала образовна и структура порекла мирског свештенства Лесковачког намесништва, следствено и политика црквених власти Србије у овом делу новоослобођених предела, након 1878. године, поменута структура представљена је табеларно. Како је поменуто, прва кондуит листа свештенства Нишке епархије након ослобођења сачувана за 1885, а последња за 1914. годину, те је доступност грађе одредила и хронолошке оквире приложених табела.¹⁰⁷

Табела 1: Порекло свештеника и ђакона у Лесковачком намесништву 1885–1914.

Год.	Из граница Кнежевине Србије пре 1878.	%	Области ослобођене 1878.	%	Остале српске земље	%	Укупно
1885	1	4	23	85	3	11	27
1907	1	4	20	74	6	22	27
1912	1	4	20	80	4	16	25
1914	1	4	20	80	4	16	25

¹⁰⁷ Приликом састављања табела коришћени су следећи кондуити: ДАС, МПС-ц, 1886, Ф. 1, ред 17; Исто, 1908, Ф. 11, р. 13; Исто, 1913, Ф. 8, р. 68; Исто, 1914, Ф. 3, р. 38.

Табела 2: Образовање свештеника и ђакона у Лесковачком намесништву 1885–1914.

Год.	Бого- словија	%	Несвр- шена бого- словија	%	Несвр- шена гим- назија	%	Основна школа или неки њени разреди	%	При- ватно опис- мењ- ени	%	Уку- пно
1885	4	15	1	4	0	0	1	4	22	77	27
1907	13	48	1	4	1	4	2	7	10	37	27
1912	13	52	0	0	1	4	2	8	9	36	25
1914	14	56	0	0	1	4	2*	8	8	32	25

Као што горња табела показује, као уосталом и наведени списак, у Лесковачком намесништву Нишке епархије, у првим годинама по ослобођењу, огромна већина свештеника била је родом из новоослобођених области, од чега чак 16 свештеника и један ђакон из самог Лесковца, а шесторица њих из околних лесковачких села. Пореклом из старих граница Србије пре 1878. године 1885. био је само намесник Димитрије Алексић. Из крајева под турском и аустроугарском влашћу дошла су њих тројица. Из Старе Србије, Ранилуга код Гњилана, Јован С. Димитријевић, те два полазника Другог одељења Београдске богословије: из Дубровника, Стеван Комненовић, а из Ирига Лука Дожудић. Поменуте личности истовремено су били једини богословски образовани свештеници у Намесништву у том тренутку.

Поред намесника Алексића, из оквира старих граница, у Лесковачком намесништву 1907, 1912. и 1914. био је свега један свештеник, Милун Стојадиновић, из Стопање код Крушевца. Претходно, као лесковачки пароси, одређено време налазили су се још Димитрије Михаиловић из Крушевца (1887–1888) и Љуба Миловановић (1888–1891) из Нозрине код Алексинца.

Дакле, укупно за 35 година, из граница Србије пре рата 1877–1878. у Намесништву су служила свега четири свештеника. Из Старе Србије и Македоније 1907. у намесништву је служило пет свештених лица: Јефtimiје Тодоровић из Пећи, Михаило Поповић из гусињске околине, Јанићије

* Неке разредне основне школе у Нишу имао је 1885. само Здравко Димитријевић. 1907, 1912. и 1914. уз њега, основну школу завршио је још Спасоје Поповић. Иначе, за неке свештенике који су се описмењавали у школама манастирског типа или се учили код учитеља старошколаца у неким кондуитима забележено да имају завршену основну школу. Појединачни наводи у кондуитима о завршеној основној школи који су у опреци са подацима у другим кондуитима нису узимани у обзир. Само је за Димитријевића и Поповића забележено у свим кондуитима да су похађали основну школу, те су стога само они рачунају као свештеници с овим степеном образовања.

Калуђеровић из Крушева, Ђорђе Камперелић из Призрена и помињани Ранилужанин Јован Димитријевић. Из Дубровника је дошао намесник, Стеван Комненовић, који је на истом положају био и 1914. године. Године 1912. и 1914. из Старе Србије и Македоније у Намесништву су служили помињани Поповић, Калуђеровић, Камперелић. Из Македоније, из Крушева, био је родом и Благоје Калуђеровић, кумаревски капелан у 1904. години. Из крајева ван Србије, у Вршцу је рођен први лесковачки намесник по ослобођењу, Јосиф Петровић, а „из Прека“, односно из Аустро-Угарске, био је и Владимир Јосифовић, краткотрајно strojковачки парох. Из Аустро-Угарске су укупно, у тридесетпетогодишњем периоду, у Намесништву служила свега четворица свештеника, из Старе Србије, такође четворица, а из Македоније двојица. Збирно, из области ван граница крајева ослобођених 1878. у Намесништву је током 35 година служило 14 свештеника и ђакона.

Свештеници из Старе Србије и Македоније примани су на службу у Лесковачко намесништво, као и у остала намесништва Нишке епархије највише из патриотских и разлога милосрђа. Они су углавном морали да напусте Османско царство, те су постављани на слободне парохије у Србији како би били ухлебљени. Избегли свештеници ретко су имали неопходну школску спрему за свој позив. Од свих међу њима, само су Камперелић и Благоје Калуђеровић имали завршену богословију. Димитријевић је похађао, али није завршио Призренску богословију; Јанићије Калуђеровић је похађао неколико разреда грчке гимназије у Крушеву, а Тодоровић и Поповић су се приватно описменили. Преовлађујућа бројност мештана међу црквеним лицима у Лесковачком намесништву није доведена у питање ни до почетка Првог светског рата. Свештеници и ђакони Лесковчани или житељи околних лесковачких села представљали су већину. Потпуну превласт у бројности Лесковчана међу свештеницима из крајева ослобођених 1878. у тридесетпетогодишњем периоду ремете два свештеника Пироћанца, отац и син, Ђорђе и Михаило Игњатовић, два свештеника из власотиначке Калне, такође отац и син, Петар и Харалампије Цветковић, Јован Ђикић из власотиначке Шишаве и ђакон и свештеник Алекса Стојановић из Дејана код Власотинца. Из околине Врања у третираном периоду били су свега двојица свештеника – Спасоје Поповић из Доњег Жапског и Благоје Поповић из Лепчинца.

Поређење табеле 1. и 2. показује да је највећи број мештана на почетку посматраног периода био без икаквог формалног образовања. Статистика се кроз године мењала, јер су упражњена места по смрти или одласку са парохија нешколованих месних свештеника попуњавали мештани или житељи ближе, ређе даље околине, са вишим богословским образовањем. Тенденцију реобликовања образовне структуре свештенства у корист свршених богослова у Намесништву реметило је постављање на парохије нешколованих свештеника из Старе Србије.

* * *

Духовне власти Србије након 1878. нису исказивале неповерење према затеченим месним свештеницима због њихове егзархијске прошлости. Поред тога што нема података о премештају у унутрашњост затечених егзархијских свештеника или њиховом рашчињавању или протеривању, задржавање необразованих свештеника на парохијама и њихово замењивање образованим земљацима или сродницима током три и по деценије показује да је намера духовних власти била да усагласе образовну структуру у новим областима са оном у старим границама, али без смена и премештаја, већ стрпљивим дугорочним радом.¹⁰⁸ Као што табеле показују, до Првог светског рата богословски образовани свештеници су досегли натполовичну већину у намесништву, при чему су мештани задржали бројчану доминацију.

Summary

Uroš Šešum, Miroslav Radivojević PRIESTS OF THE LESKOVAC VICARAGE 1879–1915

The Leskovac vicarage within the Diocese of Nis, the Metropolitanate of Belgrade, was formed in 1879 after liberation from Ottoman Empire. In the period until 1915 included between 20 and 24 parishes. Religion authorities of Serbia did not express distrust towards the local priests because of their Exarchate past – participation in the Bulgarian autonomous church organization. There are no data on the transfer of parishioners, dismissal or expulsion. In addition, uneducated priests were kept in the parishes and their replacement by educated compatriots or relatives, for three and a half decades, shows the intention of the Church to harmonise the educational structure between new and old Serbia territories, without violent measures, but with patient long-term work. The tables given in the paper show that theologically educated priests reached more than half of the majority by 1914, while the locals maintained their numerical dominance. Leskovac vicarage experienced numerous distresses and had significant losses during the First World War. A total of 7 clergymen from his ranks were killed by the Bulgarian occupation authorities, together with vicar Stevan Komnenović, while two died of epidemics. At the same time, nine parishioners were interned in Bulgaria, while two emigrated.

¹⁰⁸ По подацима којима је располагао Нишки духовни суд 1885, од укупно 262 свештеника у Нишкој епархији њих 128 приватно су се описменила, три су била неписмена, 33 су имали завршене неке разреде основне школе. Нишки епископ Димитрије схватио је да је необразованост свештеника у његовој епархији велики проблем, те је након двогодишњег инсистирања 1887. добио дозволу и средства да установи тромесечну припремну школу за необразоване свештеника. Иако су били условљени останком у служби да је похађају и заврше, свештеници, њих 80, пружали су јак отпор школи. Због политичких околности и свештеничког отпора, на крају је дошколовавање претрпело неуспех, А. Средојевић, *Патријарх српски Димитрије*, 69–73.